

ENDES MIHÁLY - PAPP LÁSZLÓ - SZÉKELYHÍDI MÁRIA

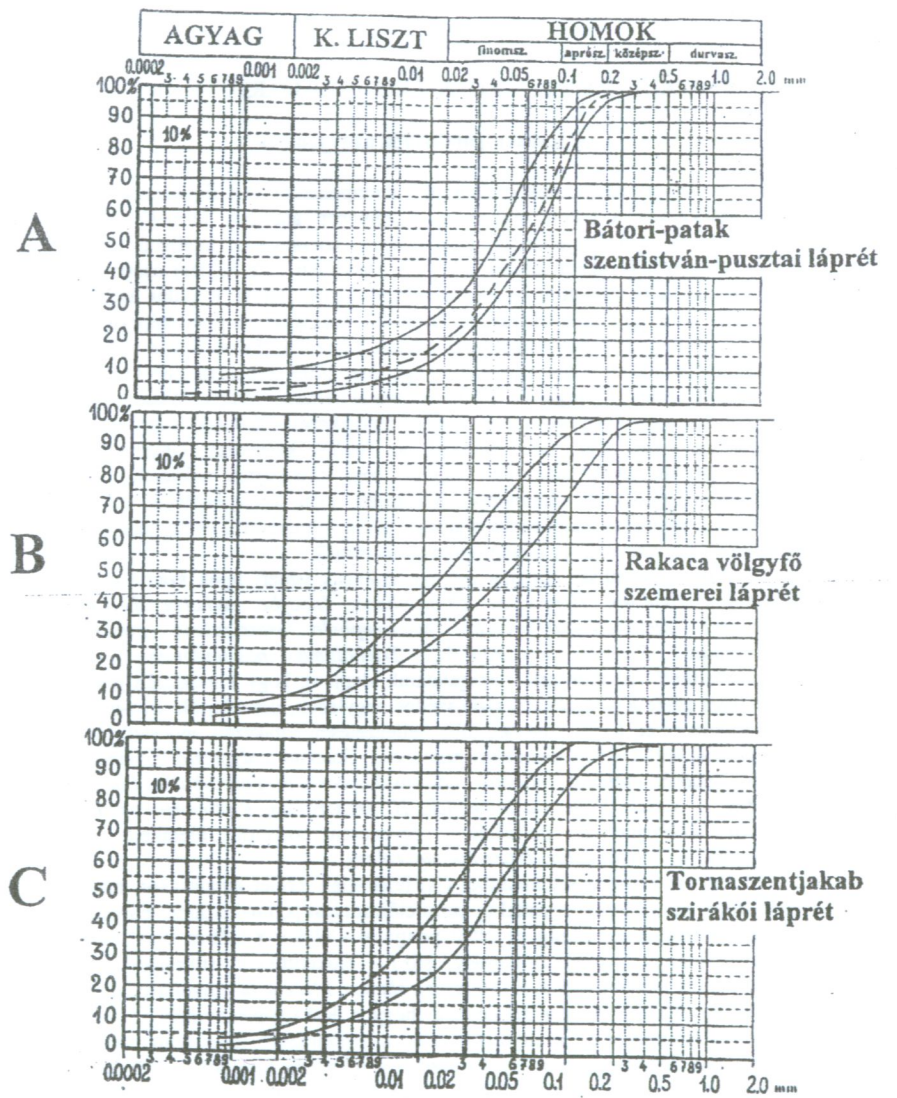
A Rakaca-patakvidék nagyombái

E csoport tárgyalásakor elsőrendű szempontként kell figyelembe venni, hogy vidékünkre a kötött talajok és a zömében alacsony termetű, higrofil lágyszárú növényzet a jellemző, ahol csupán szórványosan található idős fa, amelyek csak helyenként alkotnak kisebb (maximum 1-2 hektár) csoportokat. Fajösszetételük is monoton, viszont a színező *Alnus*, *Betula*, *Populus* és *Ulmus* speciemek nem egy mikorrhizás és korhadék kapcsolat alapjait képezik, s a likacsos-, réteg- és taplógombák aránya eléri a közel 20 %-ot. Éppen ezért volt fájdalmas tudomásul venni az egyetlen égerliget 2000. évben történő kivágását, ahonnan a gazdag funga is jóvátehetetlenül eltűnt. Mégis, összességében elmondható, hogy elenyésző mértékben áll rendelkezésre korhadó törzs, lehullott kéreganyag, vagy avar, azaz hiányzik az "erdei" környezet. Ugyanakkor a domborzati viszonyok sem nem hegyiek, sem kifejezetten alföldiek, hanem dombközi-völgyieknek tekinthetők. Mindezek után az egészében 2,5 km² terjedelmű, mozaikos szerkezetű régióban eddig kimutatott 259 faj jelentősnek mondható, hozzátéve, hogy a kutatómunkát folytatjuk.

Bár a speciálisan montán és/vagy erdeinek ismert fajok száma csekély (*Clitocybe rivulosa*, *Hygrocybe chlorophana*, *Inocybe euthales*, *Leccinum nigrescens*, *Melanoleuca arcuata*, *Micromphala brassicolens*, *Panaeolus sphinctrinus*, *Russula erythropoda*, *Tricholoma possundatum*), mégis valószínűsíthető (részben saját vizsgálataink alapján), hogy a megtalált gombák tekintélyes része a közvetlenül szomszédos hegylábak, domblejtek xero-mezofil tölgyeseiben is él. Ezzel szemben több, jellegzetesen patakszéli, mocsári, lápi és láperdei faj került elő (*Cortinarius paleaceus*, *Galerina calyprata*, *Gymnopilus fulgens*, *Inocybe euthales*, *Inonotus radiatus*, *Laccaria purpureo-badia*, *Lactarius flavidus*, *L. vietus*, *Naucoria bohemica*, *N. escharoides*, *Piptoporus betulinus*, *Russula betularum*, *R. paludosa* - egyenesen borealpin elemként -, *R. sphagnophila*, *R. versicolor*, *Trametes suaveolens*).

Egy mykológiai szempontból (is) feltáratlan terület kutatásakor, magától értetődően, minden adat egyúttal új hazai előfordulási pontnak számít. És valóban találunk közöttük az ország egyetlen pontjáról - olykor merőben más vidékről (Őrség, Somogy, Visegrádi-hegység, stb.) - előkerülteket, ritkaságokat, sőt, idehaza eddig ismeretleneket is (*Melastiza chateri*, *Mycena arcangeliana*, *Russula betularum*). Ha pedig arra gondolunk, hogy a Rakaca-patakvidék gombáinak lelőhelyei zömmel a puhafaligetek (benn a legszárazabb jellegű higro-mezofil rezgőnyáras konszociációk), majd részben a rekettyés fűzlápok, végül csekély mértékben az égercsoportok, kaszáló-, mocsár- és láprétek, kijelenthetjük, hogy a többségében mezofil igényű faj (köztük xerofil alföldi elemek) számára ezek az élőhelyek merőben más ökológiai és cönológiai viszonyokat jelentenek, kiegészítve, gazdagítva, olykor pedig helyesbítve velük kapcsolatos ismereteinket, pl. fenyőkhöz, bükkhöz, tölgyekhez kötődők vonatkozásában.

A nívumok közül az utolsóként említett faj helyzetéről külön is szólni kell. A Hora által 1960-ban leírt *Russula betularum* méreteiben és színében, spóra morfológiájában, ökológiai igényeiben és részben tenyészidejét illetően egyaránt

4. ábra: A Rakaca régió lápréti kutató aknáiból vett talajminták szemeloszlási intervallumai

élesen eltér (PHILLIPS, 1981) attól a *Russula emetica* Gray-tól, amelynek csupán varietásául tekinti 1967-ben Romaghnesi (HENNIG-KREISEL, 1981). Ezt követően számos forrásmunkában a fenti két álláspont között oszlanak meg a vélemények (LAESSOE, ford. Ács, E., 1998., WILKINSON-BUCZACKI, ford. Babos L.-né, 1982), míg a modern hazai irodalomban (GRÜNERT-GRÜNERT, ford. Forró L., 1995, RIMÓCZI-VETTER, 1990, SIMON, 1991) említés sem történik a vitatott alakról. Esetünkben lényeges az élőhely kérdése: a *Russula emetica* mint - egyeseknél nedves - fenyő- és lombdők fája szerepel, RIMÓCZI-VETTER (1990) azonban tőzeglápi biotópot is felsorol. LASSOE (1998) és PHILLIPS (1981) szerint a *R. betularum* a nedves, mocsaras nyíreszekben található.

Magam, a vizsgált régióban csak az utóbbi alakot észleltem (2. és 4. vizsgálópontok), a meghatározásokat Papp László és Székelyhídi Mária végezték. Mindkét helyen nedves aljú rekettyés fűzlápban (*Calamagrostis - Salicetum cinereae*), míg a *R. emetica* csupán egyetlen, távolabbi, hegyoldali, száraz *Quercetum petraeae-cerris* erdőben (7. vizsgálóponttól D-re) került elő. Az elmondottak arra utalnak, hogy a két alak között határozott ökológiai izoláció áll fenn, amely alfaji szintű elkülönülést sugall, s Rimóczi itthoni, lápi utalása talán ezt erősíti, ám a *R. betularum* földrészünk számos pontján való felbukkanása ezt egyértelműen cáfolja. Miután a fenti körülmények (beleértve morfológiát, biológiát is : lásd előbb!) a varietas lehetőségét sem támasztják alá, magam is azok nézetéhez csatlakozom, akik a *Russula betularum*-ot önálló fajnak tekintik (E.M.)

Fajlista

<i>Agaricus arvensis</i>	1, 21
<i>A. campestris</i>	1
<i>A. sylvestris</i>	2
<i>Agrocybe semiorbicularis</i>	15, 20
<i>Amanita phalloides</i>	15
<i>A. rubescens</i>	21
<i>Armillariella mellea</i>	21
<i>Auricularia auricula-judae</i>	2
<i>A. mesenterica</i>	21
<i>Bisporella citrina</i>	21
<i>Boletus erythropus</i>	19
<i>B. luridus</i>	19
<i>Bovista plumbea</i>	21
<i>Calvatia excipuliformis</i>	20,21
<i>C. retriformis</i>	21
<i>Camarophyllus subradiatus</i>	2
<i>Cantharellula cyathiformis</i>	19
<i>Cerrena unicolor</i>	20, 21
<i>Chondrostereum purpureum</i>	19,21
<i>Chroogomphus rutilus</i>	20
<i>Clitocybe brumalis</i>	20,21

<i>C. cerussata</i>	21
<i>C. clavipes</i>	15
<i>C. dealbata</i>	8, 20, 21
<i>C. expallens</i>	8
<i>C. flaccida</i>	15, 20
<i>C. fragrans</i>	19
<i>C. infundibuliformis</i>	4
<i>C. inornata</i>	2, 20
<i>C. nebularis</i>	4, 20
<i>C. phyllopoda</i>	8, 15, 20
<i>C. rivulosa</i>	8
<i>Clitopilus prunulus</i>	2
<i>Collybia butyracea</i>	2
<i>C. distorta</i>	2
<i>C. dryophila</i>	2, 6, 8, 19, 20
<i>C. peronata</i>	2, 19
<i>Coprinus atramentarius</i>	15
<i>C. ephemerus</i>	20
<i>C. niveni</i>	20, 21
<i>Corioloopsis gallica</i>	20
<i>Coriolus versicolor</i>	2
<i>Cortinarius coroneus</i>	20
<i>C. everinus</i>	20
<i>C. multiformis</i>	21
<i>C. paleaceus</i>	8
<i>Crepidotus variabilis</i>	15, 19
<i>Crinipellis stipitaria</i>	4
<i>Daedalea quercina</i>	8, 19, 20, 21
<i>Daedalopsis confragosa</i>	2, 4, 8, 15, 21
<i>Daldinia concentrica</i>	8
<i>Dermocybe cinnamomea</i>	20
<i>Entoloma porphyrophaeum</i>	4, 15
<i>E. rhodopolium</i>	19, 21
<i>E. sericeum</i>	4
<i>Flammulina velutipes</i>	1, 6, 20, 21
<i>Fomes fomentarius</i>	2, 4, 21
<i>F. fulvus</i>	21
<i>F. hirsuta</i>	21
<i>F. levigatus</i>	6
<i>F. marginatus</i>	6
<i>Galerina calyptata</i>	21
<i>Ganoderma adspersum</i>	4
<i>G. applanatum</i>	21
<i>Gloeophyllum sepiarium</i>	2, 6
<i>Gloeoporus dichrous</i>	2
<i>Gymnopilus fulgens</i>	4
<i>Hapalopilus nidulans</i>	6

Hebeloma crustuliniforme	21
H. sacchariolens	8, 20
H. sinapizans	21
Heteroporus biennis	2
Hydnum scrobiculatum	2
Hygrocybe chlorophana	1, 21
H. conica	4
Hygrophorus eburneus	20, 21
H. nemoreus	21
Hymenochaete rubiginosa	4
Hypholoma fasciculare	2, 8, 20, 21
H. sublateritium	20, 21
Inocybe dulcamara	19
I. eutheles	8
I. fastigiata	19
I. geophylla	8, 20
I. g. var. lilacina	8
I. griseolilacina	8
Inonotus dryadeus	8
I. radiatus	4
I. rheades	6
Laccaria amethystea	8
L. laccata	8, 21
L. purpureo-badia	8
L. tortilis	8
Lacrymaria velutina	15
Lactarius flavidus	20
L. quietus	21
L. rufus	2, 21
L. subdulcis	20, 21
L. vietus	15
Leccinum aurantiacum	15, 21
L. duriusculum	21
Lenzites betulina	4, 6, 8, 15, 19, 20, 21
L. sepiaria	2
Lepiota helveola	21
L. parvannulata	1
Lepista inversa	4, 8, 20
L. nebularis	2, 20
L. saeva	15
Leucoagaricus naucinus	4
L. pudicus	1
Lycoperdon depressum	4
L. foetidum	2
L. perlatum	15, 19, 20
L. pyriforme	2, 21
L. spadiceum	8

<i>Macrolepiota procera</i>	4, 20, 21
<i>Marasmiellus ramealis</i>	2
<i>Marasmius oreades</i>	4
<i>M. wynnei</i>	1
<i>Melanoleuca arcuata</i>	15
<i>M. melaleuca</i>	4, 15
<i>Melastiza chateri</i>	8 "Kácsik" patak- széli <i>Salicetum albae</i> fragilis ligetben, partközelen, néhány példány: 2000. 12. 03. A boreális, higrofil fajt Endes Mihály gyűjtötte, meghatározta Papp László. Első magyarországi adat.
<i>Merulius papyrinus</i>	21
<i>M. tremulosus</i>	2
<i>Micromphala brassicolens</i>	2
<i>Mycena alcalina</i>	2, 20, 21
<i>M. arcangeliana</i> (syn. <i>M. oortiana</i>)	6 Felső-rét, kis vizes aljú <i>Calamagrosti</i> - <i>Salicetum cinereae</i> , 3 pld. 2001.11.17. Gyűjtő: Endes Mihály, meghatározta Székelyhídi Mária. Első magyarországi adat.
<i>M. clavularis</i>	20
<i>M. flavoalba</i>	2
<i>M. galericulata</i>	2, 15
<i>M. inclinata</i>	20
<i>M. polygramma</i>	8
<i>M. pura</i>	2
<i>M. vitrea</i>	2
<i>Naucoria bohemica</i>	4
<i>N. escharoides</i>	8
<i>Omphalina ericetorum</i>	4
<i>Panaeolina foenicisii</i>	4, 8, 15, 20
<i>Panaeolus separatus</i>	20
<i>P. sphinctrinus</i>	4, 15
<i>P. subbalteatus</i>	8
<i>Panellus conchatus</i>	20
<i>P. stypticus</i>	20
<i>Paxillus involutus</i>	1, 4, 8
<i>Peziza praetervisa</i>	19
<i>Phellinus igniarius</i>	4, 6, 8, 15
<i>Ph. robustus</i>	15
<i>Piptoporus betulinus</i>	2, 20, 21
<i>Pluteus atricapillus</i>	8
<i>P. cervinus</i>	2, 21
<i>P. salicinus</i>	20, 21
<i>Polyporus badius</i>	20
<i>P. brumalis</i>	2, 6
<i>P. fragilis</i>	6
<i>P. parvus</i>	2
<i>P. squamosus</i>	20
<i>P. varius</i>	8

<i>Psathyrella candolleana</i>	2
<i>P. conopilea</i>	20
<i>P. marcescibilis</i>	4
<i>P. velutina</i>	1, 2
<i>Russula betularum</i> Hora (<i>R. emetia</i> Fr., var. <i>betularum</i> Romagn.) 2. "Szemerei rét" nedves aljú Dryopteridi-Alnetum, néhány pld. 2001. 10. 14. Gyűjtő Endes Mihály, meghatározta Székelyhídi Mária. 4. "Diós- erdei" patak rétje, nedves aljú Calamagrosti-Salicetum cinereae, 1 pld. 2001. 9. 30. Gyűjtő Endes Mihály, meghatározta Papp László. Első magyarországi adatok.	
<i>R. brunneoviolacea</i>	20
<i>R. erythropoda</i>	19
<i>R. fragilis</i>	21
<i>R. integra</i>	21
<i>R. olivacea</i>	21
<i>R. paludosa</i>	21
<i>R. pectinata</i>	2
<i>R. rosacea</i>	19
<i>R. sphagnophila</i>	21
<i>R. versicolor</i>	20
<i>Schizophyllum commune</i>	2, 21
<i>Scleroderma areolatum</i>	8
<i>S. verrucosum</i>	2
<i>Spongipellis spumens</i>	8
<i>Stereum hirsutum</i>	2, 19, 21
<i>S. rufum</i>	6
<i>S. ochroleucum</i>	6, 20
<i>Stropharia aeruginosa</i>	2, 20
<i>S. coronilla</i>	1, 4, 15
<i>S. melasperma</i>	4
<i>S. semiglobata</i>	4, 15, 20
<i>Tarzetta (Geopyxis) cupularis</i>	19
<i>Trametes biformis</i>	20
<i>T. confragosa</i>	6, 20
<i>T. gibbosa</i>	19, 21
<i>T. hirsuta</i>	6, 19, 20, 21
<i>T. squalens</i>	20
<i>T. suaveolens</i>	20, 21
<i>T. versicolor</i>	2, 6, 20
<i>T. zonata</i>	20, 21
<i>Tremella mesenterica</i>	6, 20
<i>Tricholoma fulvum</i>	19
<i>T. possundatum</i>	19
<i>Tubaria furfuracea</i>	20
<i>Tyromyces caesius</i>	2, 8
<i>T. lacteus</i>	20, 21
<i>T. stipticus</i>	6

Volvariella speciosa	19
Xilosphaera hypoxylon	20

IRODALOM

- BÁNHEGYI, J. et al. 1953. Magyarország nagygombái, 368 pp. Akadémiai, Bp.
- BOHUS, G., KALMÁR, Z., UBRIZSI, G. 1951 Magyarország kalaposgombáinak meghatározó kézikönyve, 512 pp. Akadémiai, Budapest
- DICKINSON, C., LUCAS, J. 1979. The Encyclopedia of Mushrooms. 486 pp. Orbis, London
- GRÜNERT, H., GRÜNERT, R. 1995. Gombák (ford. és kieg. Forró, L.), 287 pp. Magyar Könyvklub, Budapest
- HENNIG, M., KREISEL, M. 1970. Handbuch für Pilzfreunde V. : 391. Fischer, Jena
- IGMÁNDY, Z. 1991. A magyar erdők taplógombái, 113 pp. Akadémiai, Budapest
- LAESSOE, T. 1998. Mushrooms - Gombák (ford. Ács, E.) 304 pp. Dorling Kindersley Ltd., London. Panemex és Grafo Kft., Budapest
- PHILLIPS, R., 1981. Mushrooms, 288 pp. Pan Books, London
- RIMÓCZI, I., VETTER, J. (edit) 1990. Gombahatározó I-II., 238+235 pp. Orsz. Erdész. Egyes. Míkol. Társasága, Budapest
- SIMON, T. (edit.) 1991. Baktérium-, Alga-, Gomba-, Zuzmó- és Mohahatározó, 793 pp. Tankönyvkiadó, Budapest
- WILKINSON, J., BUCZACKI, S. 1982. Gombák (ford. Babos, L.-né), 243 pp. Gondolat, Budapest